

ДВА НОВИ ПРЕРАБОТЕНИ ТОМА НА *РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК*

Рецензията представя два преработени тома на *Речника на българския език* – том 5. (с редактор проф. Лилия Крумова-Цветкова) и том 6. (с редактор проф. Мария Чоролеева). Те са издадени през 2022 г. Томовете са осъвременени и усъвършенствани. Те са електронно издание и може да се открият на сайта на Института за български език.

TWO NEW REVISED VOLUMES OF THE *DICTIONARY OF BULGARIAN LANGUAGE*

The review presents two revised volumes of the *Dictionary of the Bulgarian Language* – Volume 5 (edited by Prof. Liliya Krumova-Tsvetkova) and Volume 6 (edited by Prof. Maria Choroleeva) – that were released in 2022. The volumes were updated and improved. They can be found online at the website of the Institute for Bulgarian Language.

През 2022 г. бяха публикувани два преработени тома на академичния *Речник на българския език*, а именно – *Речник на българския език. Второ допълнено и преработено електронно издание. Т. 5. Ж – З*. София, Институт за български език „Проф. Любмир Андрейчин“, 2022. 1245 с. ISBN: 978-619-908-843-2 и *Речник на българския език. Второ допълнено и преработено електронно издание. Т. 6. И – Й*. София, Институт за български език „Проф. Любмир Андрейчин“, 2022. 1141 с. ISBN: 978-619-90884-4-9. Тези издания са подготвени по проект от сътрудници на Секцията за българска лексикология и лексикография при Института за български език „Проф. Любмир Андрейчин“ с ръководител проф. д-р Диана Благоева.

В двата тома е актуализирано и деидеологизирано тълкуването на някои езикови единици от обществено-политическата лексика (първите издания са публикувани съответно през 1987 и 1990 г.), осъвременен и обогатен е илюстративният материал, актуализирана е стилистичната характеристика на думите, а граматичната – приведена в съответствие с най-новите нормативни положения. В томовете са включени утвърдени

по-нови думи, словосъчетания и фразеологизми, запълнени са липси, произтичащи от някогашната конюнктура.

Участниците в проекта са извършили прецизна научна и техническа редакция на 3400 компютърни страници от т. 5. и 3200 компютърни страници от т. 6. на многотомното издание *Речник на българския език*, като са използвани съвременни лексикографски ресурси и справочна литература. Добавени са нови речникови статии, нови значения и нови фразеологични единици към редица заглавки. Значително е подобро дефинирането на термини и терминологични съчетания, отразяването на синонимните и антонимните отношения и др. Добавени са нови примери за хиляди думи и фразеологизми. Преработени са всички речникови статии за жителски названия. Уеднаквени са фразеологичните единици с тези в другите томове на *Речника на българския език*.

Том пети на *Речник на българския език* съдържа общо 9339 речникови статии, от които 1115 речникови статии са за думи от буква Ж (*ж – жътвен*), а 8284 са за думи от буква З (*з – зяфет*). Томът е допълнен с 318 нови речникови статии (*жалбоподател, жалбоподателка, жалейно, жалонен, жалонирам, жанровост, жарсе², железодобив, заблуден, завишен, завишение, задълго, заклятие, закодиране, законоучител, закривеност, закрилничка, закротувам, закъснял, заливен, заложник², заложница², замедлявам, заменим, заменимост, заменителен, замена, заместителство, заметка, заможник, замъгление, занижение, зановец, заотеквам, западналост, запалител, запарявам, запеканка, запориране, запрашавам, запрашаване, запрашаемост, запренасям, заприходявам, заприходяване, заприщен, запълнен, запълненост, заработвам², работка, заселничество, застоен и др.*). Добавени са още нови значения към думи, съществуващи в първото издание (при *жарко, железария, железен, женски, забравям, забрана¹, заедно, закрепостен, залез, заместничество, замитам², замрял, замъглен, замърсен, заоблачавам се, запецвам, заривам², зарязвам³, застъпвам², затварям, затворен, захар, зодия, зрелост, зрял и др.*), нови фразеологични единици и нови терминологични съчетания (*бяла захар, гледам като крава в железница, добре дошъл, жарки страни, желязна вода, желязна завеса, женска клаузула, женски род, живеея ден за ден, живо-здроо, залез-слънце, заливна тераса, замитам / замета боклука (праха) под килима, запис на заповед, захар на пудра, здрав като камък (кремък, канара, скала), имам женско сърце, информационна завеса, като агне (агнец, овца, вол и под.) на (за) заколение съм (сме), кафява захар, класика в жанра, лята захар, млечна захар, мравки запълят по гърба ми, мравки запълят под кожата ми, обикновена захар, орден на жартуерата, плодова захар, пудра захар,*

пътни знаци, свободна икономическа зона, с женско сърце, финикийски знаци и др.). Редактирани или съставени наново са редица речникови статии (*жизнен*, *задействам¹* и *задействам²*, *задушён¹*, *заколение*, *замолвам²*, *замърсен*, *западноберлински*, *западногермански* и др.). Други статии са отпаднали (*заглумявам се*, *загушам*, *задишувам*, *задялувам*, *задялуване*, *заемквам се*, *зазлявам*, *зазляване*, *зайквам* и др.). Добавени са примери в статии с липващ илюстративен материал (*жабенце*, *железничарка*, *загвоздвам*, *заколение*, *замръчквам*, *занавивам*, *запиване³*, *запленяване*, *запорирам*, *запориране* и др.). С основание се разграничават омоними (срв. напр. *жалене¹* и *жалене²*, *жарсе¹* и *жарсе²*, *със здрава ръка¹* ‘който действа решително, енергично; енергичен, строг’ и *със здрава ръка²* ‘енергично, решително’ и др.). Томът е обогатен и с данни за произхода на всички турски заемки в българския език.

Автори на добавените речникови статии са проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова и филолог специалист Светломира Манова.

Редактор на т. 5. е проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова.

Техническата обработка на тома е извършена от филолог специалист Светломира Манова.

Том шести на *Речник на българския език* съдържа общо 8563 речникови статии, от които 8443 речникови статии са за думи от буква И, а 120 са за думи от буква Й. Томът е допълнен с 370 нови речникови статии (*изнасилвач*, *изплагиатствам*, *изпозарязвам*, *изпуктя*, *икона²*, *иманярствам*, *иманярстване*, *имейл*, *имигрантски*, *имидж*, *имитирац*, *имплант*, *импликация*, *импортвам*, *имунодепресант*, *инвазивен*, *инициация*, *иновативен*, *институционален*, *институционализация*, *институционализирам*, *интерактивен*, *интердисциплинарен*, *интериорен*, *интернет* *имуностимулант*, *имуносупресия*, *интерфейс*, *информативност*, *информираност*, *инфраструктура*, *инфраструктурен*, *ислямизация*, *ислямизирам*, *ислямист*, *ислямистки*, *йоанити*, *йерархичност* и др.). Добавени са още нови значения към думи, съществуващи в първото издание (при *идентификация*, *идентифицирам*, *избирателност*, *издимиavam* и *издимявам се*, *изкихвам*, *изложителка*, *излюпвам се*, *изтривам*, *интелигентен*, *инфарктен*, *инфектирам*, *изпирам¹*, *изпълнение*, *изтеглям¹*, *източвам¹* и др.), нови фразеологични единици (*изтрепвам / изтрепя рибата*, *искам баща си и майка си*, *разказвам играта*, *информационна завеса*, *фабрика за илюзии*), нови терминологични съчетания или нова формулировка на значенията на терминологични съчетания (*възобновяем енергиен източник*, *ексклузивно интервю*, *електрически изолатор*, *зъбен имплант*, *изкуствен интелект*, *изпитателен срок*, *имотен балон*, *импулсен телефон*, *имунна недостатъчност*, *имунна сис-*

тема, институционален расизъм, информационни технологии, информационно общество, класифицирана информация, обтегателен изолатор, олимпийски игри, пазарна икономика, подпорен изолатор, позиционна изомерия, проходен изолатор, температурна инверсия, финансова инжекция, финансови инструменти), примери в статии с липсващ илюстративен материал (при *изкоригирам*, *изпипване*, *изтъркване*, *изумителност*, *имунозащитен*, *имунотерапия*, *инспекторство* и др.). Редактирани или съставени наново са редица речникови статии (*империализъм*, *имплантация*, *имплантирам*, *импровизация*, *инверсия*, *инвестирам*, *индекс*, *индексация*, *индикатор*, *индикация*, *индискретен*, *индустриализация*, *индустриализирам*, *индустрия*, *инжектирам*, *инкасирам*, *иновация*, *интеграция*, *интервю*, *интернационален*, *интернационализация*, *интернационализирам*, *информатор* и др.). При прегледа на статии на някои многозначни думи като *изолатор*, *импрегнатор*, *имунитет*, *интернационал*, *иригация* и др. участниците в преработването на тома са открили основание за отделяне на омоними, в резултат на което се появяват съответните статии: *изолатор*¹ и *изолатор*², *импрегнатор*¹ и *импрегнатор*², *имунитет*¹ и *имунитет*², *интернационал*¹ и *интернационал*², *иригация*¹ и *иригация*². Омонимия е въведена и при *импорт*, *инсталация*, *инкубатор*, *импресия* (добавени са речниковите статии на *импорт*² ‘прехвърляне на файлове, данни от един формат в друг чрез конвертиране, при което се създава нов файл; импортване, импортиране²’, на *инсталация*² ‘инсталиране²’, на *импресия*² ‘показване на реклама, която е видяна от отделен потребител на уебсайт’ и др.). Отпаднали са някои статии (*иззапушвам*, *иззапушване*, *иззарявам*, *иззаряване*, *иззасрамям*, *иззасрамяне*, *изнараждам*, *изнищям*, *изнищяне*, *изпозагнявам*, *изпозагняване*, *изпозапречвам*, *изпозапречване*, *изпозапушвам*, *изпозапушване*, *изпоизкривявам*, *изпоизкривяване*, *изпопям*, *изпопяне*, *изпреядвам*, *изпреяждане*, *изпречувам*, *изпречуване*, *изхайтям*, *изхайтяне* и др.). Преработени са или са изцяло заменени значенията на някои термини и терминологични словосъчетания (*иманентна философия*, *имуногенен*, *имунотерапия*, *инкарнация*, *интерсекс*, *интрузиви*, *исторически звуков закон*, *исторически материализъм*, *йонийски стил*, *лека индустрия*, *сиво искърско говедо*, *тежка индустрия* и др.).

Преработването и допълването на тома е направено от проф. д.ф.н. Мария Чоролеева (*и* – *имам*) и доц. д-р Надежда Костова (*имам* – *йоице*).

Автор на новите речникови статии е доц. д-р Надежда Костова.

Редактор на том 6. е проф. д.ф.н. Мария Чоролеева.

Техническата обработка на тома е извършена от доц. д-р Надежда Костова.

Предпечатната подготовка на двата тома е дело на Атанас Топалов.

Преработването на т. 5. и 6. на *Речника на българския език* е финансирано от Министерството на науката и образованието по Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“. Тези томовете са електронно издание, т.е. нямат книжен вариант (за разлика от първите четири преработени томовете).

В резултат на положения огромен труд на участниците в проекта всички ползватели на *Речника на българския език* вече разполагат с осъвременените и усъвършенствани нови издания на двата тома, които са качени на сайта на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН:

т. 5. <http://ibl.bas.bg/lib/rbe_5/#page/1/mode/1up>

т. 6. <http://ibl.bas.bg/lib/rbe_6/#page/1/mode/1up>.

Речниковите статии са лесно достъпни и чрез търсачката [http://ibl.bas. bg/rbe/](http://ibl.bas.bg/rbe/).

Цветелина Георгиева / Tsvetelina Georgieva

✉ Доц. д-р Цветелина Георгиева

Секция за българска лексикология и лексикография
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113, София, България
cveti.g@abv.bg

✉ Assoc. Prof. Tsvetelina Georgieva, PhD

Department of Bulgarian Lexicology and Lexicography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria
cveti.g@abv.bg